

Sammanfattning

Suicid är ett folkhälsoproblem som, direkt eller indirekt, påverkar en stor del av världens befolkning. Förutom förlusten av människoliv föranleder suicid också ett stort lidande och försämrad hälsa hos de som blir efterlevande. Över tid har arbetet med att förebygga suicid intensifierats, men fortfarande dör cirka 1200 människor i Sverige av suicid varje år. Samhällskostnaderna till följd av suicid är omfattande.

Denna utredning tillsattes med syftet att skapa bättre förutsättningar för ett effektivt och ändamålsenligt suicidpreventivt arbete. Av regeringens direktiv framgår att det bör införas någon form av analys för att samhällets aktörer ska lära mer av suicid, och upptäcka eventuella brister i samhällets skyddsnet. För att bedöma vilka åtgärder som behöver vidtas har utgångspunkten i utredningens arbete varit vilken typ av utredningar som sker efter suicid i dag, och i vilken utsträckning de bidrar till ett lärande som kan användas för att förebygga suicid.

Utredningen konstaterar att det är ovanligt att det görs utredningar efter suicid i samhället generellt. Cirka 10 procent av de suicid som inträffar i Sverige blir utredda inom hälso- och sjukvården, i enlighet med den så kallade lex Maria-lagstiftningen. Vissa verksamheter är överrepresenterade, framför allt psykiatrisk verksamhet. Utredningarna involverar sällan flera verksamheter eller samhällsaktörer, utan avgränsas ofta till hur en enskild verksamhet har följt befintliga rutiner. Det innebär att ett visst lärande kan göras utifrån en del inträffade suicid, dock inom områden där ganska mycket redan är känt. De lärdomar som ändå dras av utredningarna har ofta svårt att nå ut utanför den berörda verksamheten.

Den övergripande bedömningen är därför att det finns behov av ett bredare lärande efter suicid där fler samhällsaktörer bidrar till att öka förståelsen för vad som kan göras för att förebygga och förhindra suicid. Det handlar om såväl aktörer på regional nivå som primärvård

eller somatisk specialistvård, aktörer på kommunal nivå som socialtjänsten och skolan, som om statliga myndigheter som exempelvis Kriminalvården, Kronofogdemyndigheten, Migrationsverket, Statens institutionsstyrelse och Försäkringskassan.

För att utveckla det suicidpreventiva lärandet i samhället lämnar utredningen tre övergripande förslag.

- En nationell utredningsfunktion som ska bidra till samhällets lärande om suicid inrättas vid Folkhälsomyndigheten.
- Bättre förutsättningar för lex Maria- och lex Sarah-utredningar skapas genom större möjligheter att utbyta information samt kunskapshöjande uppdrag till Socialstyrelsen och Inspektionen för vård och omsorg (IVO). För att bidra till förhöjt lärande efter suicid och suicidförsök får IVO i uppdrag att genomföra en särskild tillsynsinsats.
- En statlig satsning genomförs för att stimulera arbetet med suicidpreventiva analyser i lokal samverkan.

Utredningens huvudförslag innebär att det inrättas en nationell utredningsfunktion i form av ett centrum för suicidutredningar med uppdrag att utreda och analysera suicid ur ett systemperspektiv. Syftet är att systematiskt bygga upp kunskap som ska bidra till att öka förståelsen för vad som kan göras för att förebygga och förhindra suicid. Centrumet föreslås inrättas i Folkhälsomyndigheten och verksamheten föreslås regleras i en ny lag om utredningar för att förebygga suicid samt i myndighetens instruktion.

Utredningsfunktionen föreslås arbeta med urval av suicid i form av olika teman, som till exempel ekonomisk utsatthet, eller en viss grupp där antalet suicid ökar. Ett tematiskt arbetssätt bedöms kunna bidra till en ny typ av lärande än det som sker i dag. Det innebär också att alla suicid inte behöver utredas. Att utreda samtliga suicid skulle medföra en så omfattande utredningsapparat att det sannolikt skulle ske på bekostnad av det djup som behöver finnas för att utredningarna ska bidra till ökad kunskap. Det skulle även bli en omfattande belastning för exempelvis hälso- och sjukvården och därmed riskera att belasta viktiga kompetenser och gå ut över andra suicidpreventiva insatser.

En viktig slutsats som dras i utredningen är att kunskapen om varför barn tar sitt liv är begränsad. Mot bakgrund av det och att

samhället har ett särskilt stort ansvar för barns välbefinnande bedömer utredningen att samtliga suicid bland barn bör utredas. Detta bedöms öka kunskapen om vad som kan göras för att försöka förhindra suicid bland barn.

Utredningen har också haft i uppgift att analysera regelverken för hälso- och sjukvårdens patientsäkerhetsarbete och för socialtjänstens kvalitetsarbete som rör suicid och suicidförsök. Utredningen konstaterar att det finns behov av förändringar i regelverken för att utredningarna ska leda till ett bättre lärande efter inträffade suicid. Mot bakgrund av det föreslår utredningen att det införs en sekretessbrytande bestämmelse mellan hälso- och sjukvården, verksamheter inom socialtjänsten och LSS-verksamhet som gör det möjligt att bredda de utredningar efter suicid som görs inom lex Maria och lex Sarah genom att kunna involvera fler berörda aktörer i arbetet med utredningarna. Förslaget innebär att Socialstyrelsen får i uppdrag att ta fram ett kunskapsstöd för utredningar efter suicid enligt lex Maria och lex Sarah utifrån de utmaningar med gällande regelverk som utredningen identifierat. För att bidra till ett ökat lärande om suicid och suicidförsök föreslår utredningen även att IVO får i uppdrag att genomföra en särskild tillsynsinsats avseende lex Maria- och lex Sarah-anmälningar som avser suicid. IVO föreslås också få i uppdrag att sammanställa och analysera de kunskaper myndigheten får in via anmälningarna och utredningarna. Vidare innebär förslaget att Rättsmedicinalverket, som utreder de allra flesta inträffade suiciden, får en uppgiftsskyldighet till hälso- och sjukvården, LSS-verksamheter samt socialtjänsten så att de på ett mer systematiskt sätt än i dag ska få kännedom om inträffade suicid.

Utredningen bedömer att det finns potential att utveckla arbetet med suicidprevention genom att analysera suicidhändelser på lokal nivå. Därför handlar det tredje förslaget om att staten bör stimulera till sådana analyser. Folkhälsomyndigheten föreslås få i uppdrag att, med stöd av Socialstyrelsen och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, genomföra en satsning för att stimulera samverkan kring lokala suicidpreventiva analyser. Syftet är framför allt att involvera fler aktörer i det suicidpreventiva arbetet, öka samverkan mellan aktörer på lokal nivå och att tillvarata den kunskap och de erfarenheter som finns efter suicidhändelser.

Efterlevande till en person som tagit sitt liv har både en ökad risk att drabbas av psykisk ohälsa och egna suicidhandlingar. Utredningen har

kartlagt och analyserat stödet till de som blir efterlevande vid suicid och konstaterar att tillgången till efterlevandestöd skiljer sig åt över landet samt att barns behov av stöd många gånger inte tillgodoses. Ett stort ansvar faller på de drabbade att själva hitta och söka upp det stöd som finns. En förklaring kan dels vara svårigheten för verksamheter att få information om vem som blivit efterlevande vid suicid, dels att det i lag inte finns någon specifik skyldighet för någon aktör att erbjuda stöd till en enskild som förlorat en närstående. Utredningen konstaterar att efterlevandestödet skulle behöva vara mer uppsökande, mer uppföljande och mer likvärdigt än i nuläget. Utredningen bedömer att det finns flera frågor kring behov, förutsättningar och utformning av efterlevandestöd vid suicid som kan behöva utredas vidare.

Utredningen har utrett konsekvenserna av förslagen enligt kommittéförordningen (1998:1474), förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning och utredningens direktiv. Förslagen innebär ökade kostnader för staten, i huvudsak genom inrättandet av en permanent nationell utredningsfunktion. Utredningen lämnar också förslag som innebär tillfälligt ökade kostnader för staten. Kommuner och regioner uppskattas få en begränsad kostnadsökning till följd av utredningens förslag. Förslagen påverkar även enskilda näringsidkare och andra enskilda som bedriver näringsmässig verksamhet inom hälso- och sjukvård, verksamhet på uppdrag av socialnämnden eller LSS-verksamhet.

Slutligen konstaterar utredningen att ett samhälles insatser för att förebygga och förhindra suicid bygger på en strävan efter att rädda liv, vilket är ett viktigt samhällsintresse. Samtidigt finns det andra värden som också behöver värnas, såsom individers självbestämmande och rätt till personlig integritet. Utredningen har därför låtit göra en etisk analys av de förslag som lämnas för att synliggöra utredningens etiska resonemang och ställningstaganden. Utredningens bedömning är att förslagen innebär proportionerliga åtgärder i syfte att förbättra samhällets arbete med att förebygga och förhindra suicid.